

RAMOWY PROGRAM SZKOLENIA

Dokument przed redakcją i korektą językową

Tytuł programu

Ramowy program szkoleń w zakresie wspomaganie szkół w wychowaniu i kształtowaniu postaw (innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej) uczniów

Kompetencja kluczowa i etap edukacyjny

Kompetencje społeczno-obywatelskie, kompetencja inicjatywności i przedsiębiorczości, kompetencja świadomości i ekspresji kulturalnej III etap edukacyjny

Opis kompetencji

Kształtowanie postaw innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej uczniów ma szczególny wpływ na samorealizację i rozwój osobisty, aktywne obywatelstwo, integrację społeczną oraz zatrudnienie. Konieczność kształtowania tych postaw potwierdzają Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie¹.

Dokument ten szczególną rolę przypisuje kompetencjom społeczno-obywatelskim, innowacyjności i przedsiębiorczości oraz świadomości i ekspresji kulturalnej, których istotnym elementem są postawy innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej.

¹ Zaleceniu Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie

Kompetencje społeczno-obywatelskie

Definicja: są to kompetencje osobowe, interpersonalne i międzykulturowe obejmujące pełny zakres zachowań przygotowujący osoby do skutecznego i konstruktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym, szczególnie w społeczeństwach charakteryzujących się coraz większą różnorodnością, a także rozwiązywania konfliktów w razie potrzeby. Kompetencje obywatelskie przygotowują osoby do pełnego uczestnictwa w życiu obywatelskim w oparciu o znajomość pojęć i struktur społecznych i politycznych oraz poczucie się do aktywnego i demokratycznego uczestnictwa.

Wiedza, umiejętności i postawy powiązane z tą kompetencją:

Wiedza: świadomość podstawowych pojęć dotyczących osób, grup, organizacji zawodowych, równości płci i niedyskryminacji, społeczeństwa i kultury; znajomość pojęć demokracji, równości, obywatelstwa i praw obywatelskich, łącznie ze sposobem ich sformułowania w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej i międzynarodowych deklaracjach.

Umiejętności: zdolność do konstruktywnego porozumiewania się w różnych środowiskach; wykazywanie się tolerancją, wyrażanie i rozumienie różnych punktów widzenia, negocjowanie połączone ze zdolnością tworzenia klimatu zaufania, a także zdolność do empatii; radzenie sobie ze stresem i frustracją oraz wyrażanie ich w sposób konstruktywny; umiejętność rozróżnienia sfery osobistej i zawodowej. Krytyczna i twórcza refleksja oraz konstruktywne uczestnictwo w działaniach społeczności lokalnych i sąsiedzkich oraz procesach podejmowania decyzji na wszystkich poziomach (lokalny, krajowy, europejski).

Postawy: rozumienie zasad postępowania i reguł zachowania ogólnie przyjętych w różnych społeczeństwach i środowiskach; kompetencja ta opiera się na postawie współpracy, asertywności i prawości; osoby powinny interesować się rozwojem społeczno-gospodarczym, komunikacją międzykulturową, cenić różnorodność i szanować innych ludzi, a także być przygotowane na pokonywanie uprzedzeń i osiąganie kompromisu. Gotowość do efektywnego zaangażowania, wraz z innymi ludźmi, w działania

publiczne, wykazywania solidarności i zainteresowania rozwiązaniem problemów stojących przed lokalnymi i szerszymi społecznościami. Poszanowanie praw człowieka (w tym równości), jako podstaw demokracji, uznanie i zrozumienie różnic w systemach wartości różnych religii i grup etnicznych. Wykazywanie się poczuciem obowiązku, okazywanie i poszanowanie wspólnych wartości. Gotowość poszanowania wartości i prywatności innych osób.

Kompetencja inicjatywności i przedsiębiorczości

Definicja: Inicjatywność i przedsiębiorczość oznaczają zdolność osoby do wcielanie pomysłów w czyn. Obejmują one kreatywność, innowacyjność i podejmowanie ryzyka, a także zdolność do planowania przedsięwzięć i prowadzenia ich do osiągnięcia zamierzonych celów. Stanowią one wsparcie dla indywidualnych osób nie tylko w ich codziennym życiu prywatnym i społecznym, ale także w ich miejscu pracy, pomagając im uzyskać świadomość kontekstu ich pracy i zdolność wykorzystywania szans; są podstawą bardziej konkretnych umiejętności i wiedzy potrzebnych tym, którzy podejmują przedsięwzięcia o charakterze społecznym lub handlowym lub w nich uczestniczą. Powinny one obejmować świadomość wartości etycznych i promować dobre zarządzanie.

Wiedza, umiejętności i postawy powiązane z tą kompetencją:

Wiedza: zdolność identyfikowania dostępnych możliwości działalności osobistej, zawodowej lub gospodarczej, w tym szerszych zagadnień stanowiących kontekst pracy i życia ludzi, takich jak ogólne rozumienie zasad działania gospodarki, a także szanse i wyzwania stojące przed pracodawcami i organizacjami. Osoby powinny być świadome zagadnień etycznych związanych z przedsiębiorstwami oraz tego, w jaki sposób mogą one wywoływać pozytywne zmiany, np. poprzez sprawiedliwy handel lub przedsięwzięcia społeczne.

Umiejętności: umiejętność proaktywnego zarządzania projektami (co obejmuje np. planowanie, organizowanie, zarządzanie, kierowanie i zlecanie zadań, analizowanie, komunikowanie, sporządzanie raportów, ocenę i sprawozdawczość), skutecznej reprezentacji i negocjacji oraz zdolność zarówno pracy indywidualnej, jak i współpracy w zespołach. Niezbędna jest umiejętność oceny i identyfikacji własnych mocnych i słabych stron, a także oceny ryzyka i podejmowania go w uzasadnionych przypadkach.

Postawy: postawa przedsiębiorcza charakteryzuje się inicjatywnością, aktywnością, niezależnością i innowacyjnością zarówno w życiu osobistym i społecznym, jak i w pracy. Obejmuje również motywację i determinację w kierunku realizowania celów, czy to osobistych, czy wspólnych, zarówno prywatnych, jak i w pracy.

Kompetencja świadomości i ekspresji kulturalnej

Definicja: docenianie znaczenia twórczego wyrażania idei, doświadczeń i uczuć za pośrednictwem szeregu środków wyrazu, w tym muzyki, sztuk teatralnych, literatury i sztuk wizualnych.

Wiedza, umiejętności i postawy powiązane z tą kompetencją:

Wiedza: wiedza kulturalna obejmuje świadomość lokalnego, narodowego i europejskiego dziedzictwa kulturalnego oraz jego miejsca w świecie. Znajomość najważniejszych dzieł kultury, w tym współczesnej kultury popularnej. Niezbędne jest rozumienie kulturowej i językowej różnorodności w Europie i innych regionach świata oraz konieczność jej zachowania, a także zrozumienia znaczenia czynników estetycznych w życiu codziennym.

Umiejętności: obejmują zarówno wrażliwość, jak i ekspresję: wrażliwość i przyjemność z odbioru dzieł sztuki i widowisk, jak i wyrażanie siebie poprzez różnorodne środki z wykorzystaniem wrodzonych zdolności. Zdolność do odniesienia własnych punktów widzenia w zakresie twórczości i ekspresji do opinii innych oraz rozpoznawanie i wykorzystywanie społecznych i ekonomicznych

szans w działalności kulturalnej. Ekspresja kulturalna jest niezbędna do rozwijania twórczych umiejętności, które mogą być wykorzystywane w wielu sytuacjach zawodowych.

Postawy: dogłębne zrozumienie własnej kultury oraz poczucie tożsamości mogą być podstawą szacunku i otwartej postawy wobec różnorodności ekspresji kulturalnej. Pozytywna postawa obejmuje również kreatywność oraz chęć pielęgnowania zdolności estetycznych poprzez wyrażanie siebie środkami artystycznymi i udział w życiu kulturalnym.

Specyfika kształtowania postaw na III etapie edukacyjnym

Rozwój dziecka we wczesnej fazie dorastania²

Wczesna faza dorastania to czas wchodzenia w okres wczesnej dorosłości, z czym wiąże się między innymi rozpoczęcie procesu przygotowania do życia społecznego i publicznego, a także posługiwania się dojrzałym systemem wartości i norm etycznych. To czas kształtowania i akceptacji zmieniającego się siebie i oczekiwań wobec otoczenia, silnej potrzeby dokonywania własnych wyborów i współpracy z grupą rówieśniczą. To czas odkrywania własnej niezależności, indywidualności i pól autonomii. Jest więc to czas podejmowania nowych wyzwań (innowacyjność) i czynności służących realizacji własnych zamierzeń (kreatywność i innowacyjność) oraz rozwoju kompetencji w zakresie gotowości do pracy zespołowej. Szczególnie ważne dla ucznia w okresie wczesnej fazy dorastania są więc kontakty i interakcje społeczne. W tym okresie dziecko wchodzi w relacje z różnymi osobami, uczestniczy w różnych grupach społecznych i podlega wpływom instytucji społecznych takich jak szkoła.

² Opracowano na podstawie: *Niezbędnik Dobrego Nauczyciela*, red. A.I. Brzezińska, *Seria I. Rozwój w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 4; *Seria II. Opieka i wychowanie w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 4, Instytut Badań Edukacyjnych; *Seria III. Edukacja w okresie dzieciństwa i dorastania*, t. 4.

Wczesna faza dorastania to przede wszystkim okres poszukiwania własnej tożsamości. Stąd w życiu nastolatka pojawia się często konflikt między tym, czego się od niego wymaga (rodzina, szkoła, rówieśnicy) a tym jak siebie postrzega i czego oczekuje od otoczenia. Zamęt tożsamościowy wzmacnia oferta otoczenia społecznego nastolatka związana z proponowanymi i promowanymi wartościami, kreowanymi przez media, osoby znaczące czy środowisko życia nastolatka. Wszystko to wpływa na zadania, jakie przed sobą stawia, wśród których do najważniejszych należy nawiązywanie bardziej dojrzałych związków z rówieśnikami, pozwalających budować mu własny wizerunek oraz tożsamość.

Postawa współpracy, kreatywności i innowacyjności w zapisach podstawy programowej ³

Kształtowanie postaw na III etapie edukacyjnym określają zapisy podstawy programowej kształcenia ogólnego. Kształcenie na III etapie edukacyjnym tworzy programowo spójną całość i stanowi fundament wykształcenia. Umożliwia zdobycie zróżnicowanych kwalifikacji zawodowych, a także stanowi podstawę do dalszego doskonalenia, otwierając tym samym proces kształcenia przez całe życie.

Z dokumentu tego wynika, że „celem kształcenia ogólnego na III i IV etapie edukacyjnym jest:

- przyswojenie przez uczniów podstawowego zasobu wiadomości na temat faktów, zasad, teorii i praktyk;
- zdobycie przez uczniów umiejętności wykorzystania posiadanych wiadomości podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów;
- kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie.

³ Na podstawie: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 czerwca 2016 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. 2016, poz. 895)

W procesie kształcenia ogólnego szkoła na III etapie edukacyjnym kształtuje u uczniów postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takie jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowanie inicjatyw oraz do pracy zespołowej. W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także poszanowania dla innych kultur i tradycji”.

Wspieranie uczniów w kształtowaniu postaw na III etapie edukacyjnym

Szczegółowe wskazówki dotyczące kształtowania postaw na poszczególnych przedmiotach są zawarte w „Zalecanych warunkach i sposobach realizacji” odnoszących się do każdego przedmiotu nauczanego na III i IV etapie edukacyjnym.

W związku z potrzebami rozwojowymi oraz zadaniami z tego wynikającymi do głównych celów wychowania ucznia w okresie wczesnego dojrzewania należy kompetencje pracy zespołowej, kreatywności i innowacyjności wzmacniać i rozwijać poprzez:

- rozwijanie kompetencji pracy projektowej (w tym umiejętności diagnozowania potrzeb i możliwości działania, formułowania celów, planowania, inicjowania i kończenia pracy, podziału ról i przestrzegania zasad współpracy poprzez dzielenie się zadaniami, dobór optymalnych środków gwarantujących osiągnięcie celu i celów pośrednich
- rozwijanie kompetencji pracy zespołowej, świadomości własnych mocnych i słabych stron, umiejętności oceny szans powodzenia, umiejętności porozumiewania się z innymi i zarządzania sytuacją zadaniową
- rozwijanie bądź budowanie akceptacji ucznia dla przestrzegania zasad i norm sprzyjających pracy zespołowej poprzez umożliwienie poznania i zrozumienia tych zasad, a także wpływu na ich kształt oraz zasady egzekwowania

- sprzyjanie zmianom tempa rozwoju ucznia poprzez organizację dodatkowych zajęć umożliwiających nabywanie lub doskonalenie wybranych umiejętności, bądź realizacji pomysłów ucznia
- kształtowanie ukierunkowanego uczenia się (umiejętność planowania aktywności, której celem jest opanowanie jakiejś treści lub umiejętności bazująca na szacunku do dorosłych, kontroli własnych działań oraz umiejętności przyjmowania informacji zwrotnych) – kluczowe dla kreatywności i innowacyjności.

Jednym z najważniejszych czynników, które wpływają na rozwój kompetencji społecznych ucznia w okresie wczesnej fazy dorastania, jest doświadczenie uczestniczenia w stabilnych relacjach społecznych opartych na zaufaniu. Dla nastolatka częste doświadczanie sytuacji trudnych może stanowić istotne zagrożenie dla jego prawidłowego rozwoju. Niekiedy jednak sytuacja trudna może stanowić pozytywne doświadczenie - gdy nastolatek, dzięki pomocy innych, z sukcesem stawia jej czoła. Takim wyzwaniem, wzmacniającym również kreatywność i innowacyjność ucznia, może być jego uczestnictwo w realizacji projektów edukacyjnych, w których obok pracy zespołowej, uczeń skupia się na osiągnięciu określonych celów, poszukiwaniu rozwiązań i realizacji konkretnych, praktycznych zadań. W efekcie uczeń rozwija takie kompetencje osobiste i społeczne jak:

- umiejętność współpracy z innymi niezależnie od osobistych sympatii i antypatii,
- nawiązywania relacji opartych na emocjonalnym kontakcie z różnymi osobami,
- organizowanie warunków działania dla siebie i innych,
- konstruowanie elastycznego programu działania oraz wielowariantowych projektów jego realizacji,
- umiejętności podejmowania decyzji w nie do końca jednoznacznych warunkach (kreatywność),
- gotowość dokonywania wyborów, podejmowania ryzyka i ponoszenia odpowiedzialności za swoje decyzje.

Ważnym zadaniem szkoły w życiu uczniów pozostających w okresie wczesnej fazy dorastania jest stwarzanie sytuacji edukacyjnych i towarzyszenie im w pokonywaniu trudności. Są one naturalnym elementem szkolnej rzeczywistości i z jednej strony zaburzają ważne dla tej fazy rozwoju poczucie bezpieczeństwa, z drugiej pozwalają budować swoje relacje w działaniu z innymi (praca zespołowa) a ponadto odkrywać własne możliwości i zaspokajać ciekawość oraz odczuwać satysfakcję ze zdobywania nowej wiedzy czy umiejętności (kreatywność, innowacyjność), dlatego też ważne jest:

- zadbanie o to, by uczeń miał poczucie wpływu na to, jakie cele osiąga codziennej pracy własnej i współpracy z innymi w szkole.
- tworzenie przestrzeni do twórczego działania ucznia, podejmowania wyzwań kreatywnych i innowacyjnych zarówno w nauce jak i w pracy na rzecz innych.
- dostarczanie lub umożliwianie uczniowi dostępu do materiałów i możliwości twórczego działania.
- wspieranie rozwoju różnorodnych zainteresowań ucznia i wzmocnienie możliwości ich wykorzystania oraz osiągnięcia sukcesów z ich zastosowaniem w ramach realizacji projektów edukacyjnych.
- rozwijanie umiejętności współpracy ucznia z innymi w ramach realizacji projektów edukacyjnych.
- wsparcie ucznia w budowaniu stosunku do reguł prawnych i norm społecznych poprzez wspólne ustalanie zasad oraz własny przykład nauczyciela w zakresie właściwego stosowania tych norm i reguł które zostały uzgodnione z uczniami jako zasadne i istotne.
- rozwijanie u ucznia przekonania o wartości życia wspólnotowego, głównie poprzez zagwarantowanie autonomii ucznia w kreowaniu norm i zasad społecznych oraz wspierania jego gotowości do utrzymywania kontaktów społecznych – rodzinnych, sąsiedzkich i zawodowych oraz do budowania wokół siebie sieci wsparcia społecznego.

- wspieranie zachowań twórczych i innowacyjnych poprzez stwarzanie sytuacji wzmacniających odwagę i poczucie niezależności podejmowanych decyzji ukierunkowanych na wzmacnianie w uczniu odporności i gotowości do dzielenia się pomysłami na forum bez względu na potencjalną krytykę członków grupy
 - stwarzanie sytuacji sprzyjających stymulowaniu postawy kreatywności ucznia w celu zwiększenia w jego pewności siebie i wiary we własne możliwości.

Profil kompetencyjny ucznia:

WIEDZA

- rozumie i wyjaśnia znaczenie pracy zespołowej, kreatywności i innowacyjności w odniesieniu do samego siebie, jak i całego społeczeństwa także poprzez przywołanie wybranych przez siebie przykładów),
- zna podstawowe zasady komunikacji interpersonalnej
- zna strukturę i zasady pracy w ramach projektu edukacyjnego
- dostrzega znaczenie zasad w pracy zespołowej
- zna zasady i wie, na czym polega praca zespołowa w tym sposoby rozwiązywania konfliktów;
- zna swoje mocne i słabe strony warunkujące jego udział w działaniach zespołowych,
- zna możliwości i bariery wspierające bądź ograniczające pracę zespołową, a także rozwój kreatywności i innowacyjności,
- wie, w jaki sposób rozwijać kreatywność i innowacyjność w wymiarze indywidualnym i grupowym,

UMIEJĘTNOŚCI

- pozyskuje i przetwarza informacje z różnorodnych źródeł z wykorzystaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych,

- porządkuje informacje w tym odróżnia informację o faktach od opinii czy fikcję od kłamstwa,
- wykorzystuje różnorodne źródła i metody pozyskiwania informacji, w tym technologię informacyjno-komunikacyjną, odczytuje, analizuje, interpretuje i przetwarza informacje tekstowe, graficzne, liczbowe,
- interpretuje informacje i wyjaśnia zależności przyczynowo-skutkowe między faktami, formułuje wnioski, formułuje i przedstawia opinie związane z omawianymi zagadnieniami,
- współpracuje z innymi - planuje, dzieli się zadaniami i wywiązuje się z nich,
- tworzy wypowiedzi, celowo posługując się różnymi mediami (słowo mówione i pisane, obraz malarski, fotograficzny, filmowy, dźwięk, widowisko, środki multimedialne),
- aktywnie współtworzy kulturę lokalną (szkoły, dzielnicy, miejscowości),
- komunikuje swoje potrzeby, prezentuje swoje zdanie, uzgadnia wspólne poglądy, doprecyzowuje z innymi cele i sposoby działania,
- wyraża własne zdanie w wybranych sprawach publicznych i uzasadnia je ale też jest otwarty na odmienne poglądy,
- potrafi wykorzystać swoje mocne i ograniczać słabe strony w trakcie pracy zespołowej,
- potrafi zidentyfikować i zredukować bariery ograniczające pracę zespołową, a także kreatywność i innowacyjność,
- potrafi opracować strategię realizacji własnych pomysłów i wdrożyć ją w działanie,
- potrafi radzić sobie z trudnościami podczas realizacji własnych pomysłów i pracy zespołu,
- stosuje poznane sposoby rozwijania kreatywności i innowacyjności w praktyce szkolnej i pozaszkolnej,
- potrafi uczyć się we współpracy,
- potrafi poddać refleksji swoje zachowania w obszarze pracy zespołowej, kreatywności i innowacyjności oraz określić cele rozwojowe w tym zakresie,

- przeprowadzanie doświadczeń i wyciąganie wniosków z otrzymanych wyników
- potrafi korzystać z komputera oraz programów i gier edukacyjnych do poszerzania wiedzy i umiejętności z różnych dziedzin oraz do rozwijania zainteresowań.

POSTAWY

- rozpoznaje intencje wypowiedzi i potrafi zastosować właściwy przekaz dialogu w ramach pracy zespołowej
- współdziała z innymi w ramach uzgadniania i realizacji wspólnych projektów,
- jest otwarty na nowe wyzwania i problemy,
- rozwija w sobie ciekawość poprzez zainteresowanie własnym regionem, Polską, Europą i światem,
- jest gotów do poznania i zrozumienia punktów widzenia innych osób,
- jest gotów do poniesienia ryzyka i odpowiedzialności w związku z realizacją własnych pomysłów,
- podejmuje próby kontynuowania/kontynuuje realizowanie własnych pomysłów pomimo napotkanych trudności,
- promuje postawy pracy zespołowej, kreatywności i innowacyjności w swoim otoczeniu.

Profil kompetencyjny nauczyciela:

WIEDZA

- wie, w jakich aktach prawnych określających funkcjonowanie polskiego systemu edukacji określony jest obowiązek kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności, pracy zespołowej.

- zna metody i formy pracy służące kształtowaniu tych postaw zarówno podczas lekcji przedmiotowych, jak i w innych sytuacjach edukacyjnych i wychowawczych.
- zna strategie, metody i formy nauczania i wychowania, które prowadzą do kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności, pracy zespołowej.
- zna różnorodne strategie, metody i formy oceniania służące kształtowaniu postaw innowacyjności, kreatywności, pracy zespołowej i eliminowaniu rywalizacyjnych form oceniania (informacja zwrotna, samoocena, ocena koleżeńska).
- rozumie specyficzne potrzeby ucznia w okresie wczesnego dorostania i znaczenie oraz sposób kładzenia nacisku na wychowanie ku samodzielności
- rozumie czym jest, na czym polega, w jakich działaniach i zachowaniach przejawia się innowacyjność, kreatywność i praca zespołowa.
- rozumie potrzebę kształtowania tych postaw i ich wpływ na powodzenie życiowe uczniów oraz rozwój gospodarczy i ekonomiczny.

UMIEJĘTNOŚCI

- kształtuje te postawy w szkole w ramach lekcji, zajęć pozalekcyjnych, zajęć poza murami szkoły – pracy dydaktycznej oraz wychowawczej.
- angażuje się w tworzenie kultury organizacyjnej w klasie i szkole sprzyjającej kształtowaniu postaw – tworzy atmosferę zaufania, otwartości i wzajemnego szacunku.

- dobiera strategie i metody nauczania, które prowadzą do uwewnętrznienia postaw innowacyjności, kreatywności, pracy zespołowej przez uczniów.
- potrafi wskazywać podstawy ład w świecie wykorzystując zdolność posługiwania się pojęciami abstrakcyjnymi i oraz językiem poszczególnych dziedzin wiedzy
- potrafi stosować metody i formy pracy służące kształtowaniu tych postaw zarówno podczas lekcji przedmiotowych, jak i w innych sytuacjach edukacyjnych i wychowawczych.
- stosuje metody i formy pracy służące kształtowaniu tych postaw zarówno podczas lekcji przedmiotowych, jak i w innych sytuacjach edukacyjnych i wychowawczych.
- ustanawia we współpracy ze wszystkim grupami (rodzice-uczniowie-nauczyciele) jasne zasady zachowania, umożliwiające tworzenie atmosfery zaufania, otwartości i wzajemnego szacunku oraz sam konsekwentnie ich przestrzega.
- stosuje różnorodne formy oceniania, w tym informację zwrotną, samoocenę i ocenę koleżeńską, w celu określania i doceniania postępów ucznia, eliminowania rywalizacyjnych form oceniania (stopni) oraz tworzenia kultury uczenia się.
- podejmuje współpracę z różnymi osobami, instytucjami, organizacjami w celu kształtowania postawy innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej (np. rodzice, przedstawiciele społeczności lokalnej, ośrodki kultury, nauki itp.).
- korzysta z różnorodnych źródeł informacji, służących własnemu rozwojowi i inicjowaniu działań uczniów na rzecz ich wychowania i kształtowania postaw.

POSTAWY

- jest gotów podejmować działania na rzecz kształtowania innowacyjność, kreatywność i pracy zespołowej uczniów.

- Jest świadomy potrzeby kształtowania tych postaw i ich wpływu na powodzenie życiowe uczniów.
- angażuje się w tworzenie kultury organizacyjnej w klasie i szkole sprzyjającej kształtowaniu postaw – tworzy atmosferę zaufania, otwartości i wzajemnego szacunku.
- jest świadomy znaczenia stosowanych strategii, metod i form oceniania i nauczania w kształtowaniu kompetencji kluczowych.
- podejmuje współpracę z różnymi osobami, instytucjami, organizacjami w celu kształtowania postawy innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej np. rodzice, przedstawiciele społeczności lokalnej, ośrodki kultury, nauki itp.).
- jest gotów poddawać weryfikacji przebieg i efekty swojej pracy oraz wyciągać wnioski służące dalszemu doskonaleniu w zakresie kształtowania kompetencji matematyczno-przyrodniczych uczniów.

Adresaci szkoleń

Pracownicy placówek doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych, bibliotek pedagogicznych, doradcy metodyczni oraz trenerzy oświaty

Cel ogólny

Przygotowanie do procesowego wspomaganie szkół w obszarach związanych z kształceniem kompetencji kluczowych uczniów

Cele szczegółowe szkolenia

Uczestnik:

- charakteryzuje kompetencje kluczowe, rozumie ich rolę i znaczenie w procesie uczenia się przez całe życie oraz przygotowaniu uczniów do życia społecznego i funkcjonowania w dorosłym życiu;
- rozumie potrzebę kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej i wpływ procesu uczenia się/nauczania na II etapie edukacyjnym na ich kształtowanie;
- zna metody, służące kształtowaniu postaw innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej i warunki sprzyjające ich wykorzystaniu na III etapie edukacyjnym;
- zna założenia kompleksowego wspomaganie szkół i zadania instytucji systemu wspomaganie;
- prowadzi wspomaganie szkoły/przedszkola w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów, wykorzystując wiedzę na temat metod i technik uczenia się/nauczania;
- organizuje pracę zespołową nauczycieli w celu kształtowania kompetencji kluczowych uczniów
- określa swój potencjał zawodowy oraz planuje dalszy rozwój w roli prowadzącej wspomaganie szkół/przedszkoli.

Tematy modułów

- I. Wspomaganie pracy szkoły – wprowadzenie do szkolenia
- II. Rozwój kompetencji kluczowych w procesie edukacji
- III. Proces uczenia się a rozwój kompetencji kluczowych.
- IV. Postawy innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej – jak je kształtować.
- V. Postawy - praca zespołowa uczniów na III etapie edukacyjnym

- VI. Postawy – kreatywność uczniów na III etapie edukacyjnym
- VII. Postawy – innowacyjność uczniów na III etapie edukacyjnym
- VIII. Wspomaganie szkoły w kształtowaniu postaw pracy zespołowej, kreatywności i innowacyjności uczniów
- IX. Planowanie rozwoju zawodowego uczestników szkolenia w zakresie wspomagania szkół.

Forma realizacji

Szkolenie blended learning

Czas trwania zajęć

Część stacjonarna – ok.70 godzin dydaktycznych, część e-learningowa – ok. 20 godzin

Liczebność grupy szkoleniowej

Okolo 20 osób

TREŚCI SZKOLENIA:

Moduł I Wspomaganie pracy szkoły – wprowadzenie do szkolenia

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- zna założenia kompleksowego wspomagania szkół i zadania instytucji systemu oświaty, odpowiedzialne za wspieranie szkół;

- wskazuje główne zadania osób zaangażowanych w proces wspomagania szkoły: specjaliści do spraw wspomagania, ekspertów, dyrektora szkoły, nauczycieli;
- wie, na czym polega zadanie uczestników szkolenia związane z organizacją i prowadzeniem wspomagania trzech szkół/przedszkoli w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.

Szczegółowe treści:

- założenia kompleksowego wspomagania szkół/przedszkoli;
- etapy procesu wspomagania szkół/przedszkoli: diagnoza pracy szkoły, planowanie i realizacja działań służących poprawie jakości pracy szkoły, ocena procesu i efektów wspomagania;
- zasady działania sieci współpracy i samokształcenia;
- zadania placówek doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz bibliotek pedagogicznych w zakresie wspomagania szkół/przedszkoli;
- wymagania państwa wobec szkół i placówek oświatowych jako kierunek doskonalenia pracy szkoły w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów;
- znaczenie ewaluacji pracy szkoły (zewnętrznej i wewnętrznej) w diagnozie pracy szkoły;
- zadania osób zaangażowanych w proces wspomagania: specjaliści ds. wspomagania; dyrektora szkoły, nauczycieli;
- charakterystyka zadania uczestników szkolenia, polegającego na wspomaganiu trzech szkół/przedszkoli w zakresie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.

Zasoby edukacyjne:

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz.U. z 2013 r. poz. 199).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych (Dz.U. z 2013 r. poz. 369).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 19 listopada 2009 w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (Dz. U. nr 200 poz. 1537 z póź. zm.) ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty
- (Dz.U. z 2004 r. nr 256, poz. 2572, z późn. zm.), ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz.U. z 2014 r.poz. 191), ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U. z 2010 r. nr 80, poz. 526, z późn. zm.) oraz przepisy wykonawcze do wymienionych ustaw
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2015 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. 2015 poz. 1270);
- Hajdukiewicz M, Wysocka J. (red.): Nauczyciel w szkole uczącej się. Informacje o nowym systemie wspomagania Warszawa 2015 Ośrodek Rozwoju Edukacji.
- Więcej informacji dotyczących wspomagania szkół: www.ore.edu.pl/wspomaganie-pracy-szkol-i-przedszkoli

Zalecane metody i techniki pracy

Metody podawcze – prezentacja, wykład, film

Metody warsztatowe - World Café, JIGSAW, analiza studium przypadku

Moduł II. Rozwój kompetencji kluczowych w procesie edukacji

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- rozumie pojęcie kompetencji;
- potrafi zdefiniować kompetencje kluczowe zgodnie z „Zaleceniami Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie”;
- rozumie znaczenie kompetencji kluczowych dla przygotowania dzieci i młodzieży do dorosłego życia i funkcjonowania na rynku pracy;
- potrafi analizować zapisy prawa oświatowego, które regulują kwestie związane z rozwijaniem kompetencji kluczowych uczniów;
- rozumie znaczenie ponadprzedmiotowego i interdyscyplinarnego charakteru kompetencji kluczowych;
- potrafi opisać rolę szkoły w kształtowaniu kompetencji kluczowych uczniów.

Szczegółowe treści:

- kompetencja rozumiana jako wiedza, umiejętności i postawy;
- kompetencje kluczowe w Zaleceniu Parlamentu Europejskiego – definicje;
- społeczne i cywilizacyjne przyczyny ustanowienia kompetencji kluczowych istotnych w procesie uczenia się przez całe życie;
- kompetencje kluczowe a rozwój dziecka;

- wpływ kompetencji kluczowych dzieci i młodzieży na ich sprawne funkcjonowania w dorosłym życiu i na rynku pracy;
- kompetencje kluczowe w zapisach podstawy programowej oraz wymaganiach państwa wobec szkół i placówek;
- ponadprzedmiotowy charakter umiejętności określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego;
- rola różnych podmiotów środowiska szkolnego w kształtowaniu kompetencji kluczowych dzieci i młodzieży;
- zadania osoby wspomagającej szkołę w procesie kształtowania kompetencji kluczowych uczniów.

Zasoby edukacyjne

- Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dz.U. L 394 z 30.12.2006).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2012 r. poz. 977).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. 2014 poz. 803)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 czerwca 2016 r. zmieniające rozporządzenie zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. 2014 poz. 803)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. 2015 poz. 1214).

- Rozwijanie kompetencji kluczowych w szkołach w Europie. Wyzwania i możliwości tworzenia polityki edukacyjnej Raport Eurydice [on-line] Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej [dostęp 30.08.2016]
http://eacea.ec.europa.eu/Education/eurydice/documents/thematic_reports/145PL.pdf

Zalecane formy i metody pracy

Metody podawcze – wykład, prezentacja,

Metody warsztatowe – analiza dokumentów, dyskusja, quiz, JIGSAW

Moduł III. Uczenie się a rozwój kompetencji kluczowych

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- wie, jak przebiega proces uczenia się,
- określa czynniki wpływające na efektywność procesu uczenia się wynikające z najnowszej wiedzy i badań,
- rozumie znaczenie relacji między uczniem a nauczycielem w procesie uczenia się,
- wie jak organizować pracę szkoły, aby sprzyjała ona procesom uczenia się,
- dostrzega związek procesu uczenia się z kształtowaniem kompetencji kluczowych uczniów,
- dostrzega znaczenie wiedzy na temat uczenia się w procesowym wspomaganie szkół.

Szczegółowe treści

- Przebieg procesu uczenia się:

- etapy procesu uczenia się – od nieświadomej niekompetencji do nieświadomej kompetencji,
- poziomy taksonomiczne wg. B. Blooma jako konieczna droga w procesie uczenia się.
- Czynniki wpływające na proces uczenia się:
 - podmiotowość ucznia w procesie uczenia się,
 - znajomość własnego stylu uczenia się (metapoznanie),
 - integrowanie wiedzy (nowej z dotychczas posiadaną, wiedzy z różnych dziedzin), hierarchiczne porządkowanie wiedzy,
 - praktyczne wykorzystywanie zdobywanej wiedzy i umiejętności w szkole i codziennym życiu,
 - wpływ motywacji i emocji na przebieg procesu uczenia się,
 - możliwości i ograniczenia ludzkich zdolności do przyswajania informacji.
- Środowiska edukacyjne sprzyjające uczeniu się:
 - relacje nauczyciel uczeń,
 - praca zespołowa,
 - metody pracy nauczyciela,
 - indywidualizacja nauczania,
 - organizacja przestrzeni szkolnej.
- Proces uczenia się drogą do kształtowania i rozwijania kompetencji kluczowych uczniów:
 - wiedza o przebiegu procesu uczeniu się jako podstawa do budowania skutecznej diagnozy pracy szkoły,
 - monitorowanie procesu uczenia się jako istotny element wdrażania zmian służących kształtowaniu kompetencji kluczowych uczniów.

Zasoby edukacyjne

- Dumont H., Istanc D. Benavides F.: *Istota uczenia się Warszawa*, Wolters Kluwers, 2013
- Marzano R. J.: *Sztuka i teoria skutecznego nauczania*, Warszawa, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2012
- Okoń W.: *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1998
- Hattie J.: *Widoczne uczenie się dla nauczycieli*, Warszawa, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015
- Ligęza A., Franczak J.: *Jak analizuje się wyniki egzaminów zewnętrznych w polskich szkołach? Raport z wyników ewaluacji zewnętrznej* [online], System Ewaluacji Oświaty www.npseo.pl/action/start/227 [dostęp: 14.09.2016]
- Borek A., Domaradzka B.: *Dobrze zorganizowana aktywność i bierność* [online]., System Ewaluacji Oświaty www.npseo.pl/action/start/227 [dostęp: 14.09.2016]
- Swat-Pawlicka M., Pawlicki O. , *Analiza niektórych danych w związku z wymaganiem Uczniowie są aktywni*, System Ewaluacji Oświaty, www.npseo.pl/action/start/227 [dostęp: 14.09.2016]
- Tędziągolska M., *W Jaki sposób szkoła mówi, że warto się uczyć?* , System Ewaluacji Oświaty, www.npseo.pl/action/start/227 [dostęp: 14.09.2016]
- Rosenberg M., *Porozumienia bez przemocy*, Wydawnictwo Czarna Owca 2007.

Zalecane metody i techniki pracy:

Metody podawcze: prezentacja, wykład.

Metody warsztatowe: praca nad zagadnieniem etapów procesu uczenia się, 5Q.

Moduł IV. Postawy innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej – jak je kształtować.

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- Charakteryzuje postawy innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej adekwatnie do potrzeby rozwojowych uczniów III etapu edukacyjnego
- Rozumie znaczenie postaw innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej kształtowanych na III etapie edukacyjnym w procesie edukacji szkolnej i w dorosłym życiu
- Wskazuje zadania szkoły związane z wychowaniem i kształtowaniem postaw u dzieci we wczesnej fazie dorostania
- Wskazuje obszary pracy szkoły, w ramach których są kształtowane postawy uczniów na III etapie edukacyjnym.
- W oparciu o zapisy prawa: podstawę programową kształcenia ogólnego, wymagania państwa wobec szkół i placówek oraz przepisy dotyczące pomocy psychologiczno-pedagogicznej wskazuje kierunki działań na rzecz kształtowania postaw pracy zespołowej, kreatywności i innowacyjności na III etapie edukacyjnym.
- Wskazuje kompetencje nauczycieli, które są szczególnie istotne dla kształtowania u nastolatków postaw kreatywności, innowacyjności i pracy zespołowej.

Szczegółowe treści:

- Definicje pojęcia postawa.
- Praca zespołowa, kreatywność i innowacyjność jako składowe kompetencje społeczno-obywatelskich, inicjatywności i przedsiębiorczości oraz świadomości i ekspresji kulturalnej.

- Potrzeby rozwojowe uczniów III etapu edukacyjnego m.in.
 - podejmowanie nowych ról społecznych
 - rozwój umiejętności rozpoznawania swoich słabych i mocnych stron decydujących o pracy zespołowej;
 - rozwój poczucia odpowiedzialności z podejmowane działania;
 - rozwój kompetencji komunikacyjnych
 - rozwój umiejętności przyjmowania i udzielania informacji zwrotnej;
 - rozwój umiejętności samooceny;
 - kształtowanie poczucia własnej wartości
 - nabywanie umiejętności uczenia się oraz zasady ich realizacji w szkole między innymi poprzez pozyskiwanie i przetwarzanie informacji.
- Zadania szkoły w zakresie kształtowania postaw w oparciu o zapisy prawa min: podstawy programowej kształcenia ogólnego, wymagania państwa wobec szkół i placówek, organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz dokumenty wewnętrzne (m.in koncepcja pracy szkoły, program wychowawczy, program profilaktyki, wyniki ewaluacji wewnętrznej).
- Profil ucznia/profil nauczyciela jako kierunki rozwoju szkoły w zakresie wychowania i kształtowania postaw.
- Obszary pracy szkoły istotne dla kształtowania postaw uczniów:
 - zajęcia lekcyjne oparte na strategii oceniania kształtującego;
 - zajęcia zapewniające możliwości przejmowania odpowiedzialności uczniów za proces uczenia się - projekty edukacyjne
 - zajęcia oparte na eksperymentowaniu i doświadczaniu – koła naukowe
 - zajęcia oparte na zasadach współdecydowania i współzarządzania – samorząd uczniowski

- Sposoby kształtowania postaw na III etapie edukacyjnym np.: metoda modelowania, kary i nagrody, metoda perswazji, metody zadaniowe, dyskutowanie i wyjaśnianie, inspirowanie i stymulowanie aktywności dziecka, wyrażanie aprobaty i dezaprobaty
- Wskaźniki świadczące o potrzebie szkoły w zakresie wychowania i kształtowania postaw
 - formy i sposoby stosowane przez nauczycieli w kształtowaniu postaw i norm społecznych wśród uczniów (np. rozpoznanie aktualnych potrzeb rozwojowych oraz diagnoza umiejętności, organizacja okresu adaptacyjnego oraz dbałość o relacje w klasie, określanie norm i zasad społecznych, budowanie dyscypliny w klasie, modelowanie zachowań uczniów w sytuacji uczenia się)
 - formy i sposoby pracy z rodzicami związane z rozwijaniem ich umiejętności wychowawczych wzmacniających wprowadzanie przyjętych w szkole postaw i norm społecznych (np. włączenie we współdecydowanie o wprowadzanych normach i zasadach, bieżące informowanie rodziców o zachowaniu dzieci, ocena kształtująca)
- - formy i sposoby pracy z nauczycielami nad samodoskonaleniem się w kierunku nabywania umiejętności w zakresie skutecznego kształcenia i wdrażania wśród uczniów pożądanych postaw i norm społecznych (np. orientacja na rozwój dziecka, praca nauczycieli w zespołach).

Zasoby edukacyjne

- Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dz.U. L 394 z 30.12.2006).

- Polska rama kwalifikacji. Poradnik użytkownika [online] Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa Dostępny w Internecie;; [dostęp 25.06.2016]
www.kwalifikacje.edu.pl/images/download/Publikacje/Polska_Rama_Kwalifikacji_Poradnik_uzytkownika.pdf
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2012 r. poz. 977).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. 2014 poz. 803)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 czerwca 2016 r. zmieniające rozporządzenie zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. 2014 poz. 803)
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. 2015 poz. 1214).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. Uz 2001r.Nr 61, poz. 624,z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. Nr 228, poz. 1487)
- Brzezińska A.I (red) Niezbędnik Dobrego Nauczyciela. Seria I. Rozwój dziecka. Wczesny wiek dorastania [online] Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2012 Dostępny w Internecie [dostęp 19.06.16]
http://eduentuzjasci.pl/images/stories/publikacje/NDN/rozwoj/NDN_Rozwoj_dziecka_5_Wczesna_faza_dorastania.pdf

- Brzezińska A.I (red) Niezbędnik Dobrego Nauczyciela. Seria 2. Opieka i wychowanie. Środkowy wiek szkolny [online] Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2012 Dostępny w Internecie [dostęp 19.06.16]
http://eduentuzjasci.pl/images/stories/publikacje/NDN/opieka/NDN_Opieka_i_wychowanie_5_Wczesna_faza_dorastania.pdf
- Brzezińska A.I (red) Niezbędnik Dobrego Nauczyciela. Seria 3. Edukacja szkolna i pozaszkolna. Wczesna faza dorastania [online] Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 Dostępny w Internecie [dostęp 19.06.16]
http://eduentuzjasci.pl/images/stories/publikacje/NDN/edukacja/NDN_Edukacja_5_Wczesna_faza_dorastania.pdf
- Brzezińska A.I (red) Niezbędnik Dobrego Nauczyciela. Seria 4. Rozpoznanie zasobów nastolatka i środowiska rozwoju . Wczesna faza dorastania [online] Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 Dostępny w Internecie [dostęp 19.06.16]
http://eduentuzjasci.pl/images/stories/publikacje/NDN/monitoring/NDN_Monitoring_5_Wczesna_faza_dorastania.png
- Wojciszke, B. Człowiek wśród ludzi. Warszawa 2012: Wyd. ŻAK
- Konarzewski K., Podstawy teorii oddziaływań wychowawczych, PWN, Warszawa 1982.
- Stec J. Normy społeczne i postawy w szkole – nasz pomysł na ich kształtowanie [online] System Ewaluacji Oświaty Dostępny w Internecie [dostęp 14.06.2016] www.npseo.pl/data/various/files/stec.pdf.
Hattie J. : Widoczne uczenie się dla nauczycieli. Warszawa: Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015

Zalecane metody i techniki pracy:

Metody podawcze: wykład, prezentacja

Metody warsztatowe – analiza dokumentów, praca w małych grupach, mapa mentalna, JIGSAW, metoda śnieżnej kuli, praca w małych grupach- wirujące plakaty.

Moduł VI. Kształtowanie postaw – praca zespołowa uczniów na III etapie edukacyjnym

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- Wyjaśnia znaczenie pracy zespołowej oraz określa standardy uczenia się we współpracy dzieci na III etapie edukacyjnym
- Zna czynniki wpływające na kształtowanie gotowości i umiejętności pracy zespołowej, w tym czynniki stanowiące bariery w rozwoju tej postawy u uczniów na III etapie edukacyjnym
- Zna metody oraz techniki kształtowania gotowości i umiejętności pracy zespołowej adekwatne do możliwości dziecka we wczesnej fazie dorastania i jego potrzeb rozwojowych.
- Zna metody oraz techniki pracy zespołowej nauczycieli i wspiera w ich stosowaniu,
- Wie po czym poznać potrzeby szkoły i nauczycieli w zakresie kształtowania gotowości i umiejętności pracy zespołowej dzieci na III etapie edukacyjnym
- Wykorzystuje wiedzę na temat kształtowania gotowości i umiejętności pracy zespołowej uczniów w procesie wspomaganie szkół

Szczegółowe treści:

- Na czym polega praca zespołowa w kontekście rozwoju uczniów na III etapie edukacyjnym
- Co wpływa na kształtowanie gotowości i umiejętności pracy zespołowej uczniów na III etapie edukacyjnym – m.in. potrzeby rozwojowe dziecka, rola środowiska szkolnego i domowego, rola nauczyciela wychowawcy i nauczycieli przedmiotów.

- Bariery pracy zespołowej ze szczególnym uwzględnieniem:
 - potrzeb rozwojowych dzieci (potrzeba przywództwa w grupie, manifestowanie obojętności do celów oraz zasad pracy zespołowej- przynależność do grup, subkultur).
 - specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów,
- Organizacja pracy zespołowej uczniów na III etapie edukacyjnym:
 - sposób organizacji pracy na lekcji i poza klasą – role zespołowe, praca w grupach,
 - relacje z otoczeniem szkoły (współpraca nauczycieli, komunikacja z rodzicami itp.)
 - organizacja przestrzeni – np. ustawienia ławek;
- Strategie, metody i techniki stosowane na zajęciach z uczniami
strategie – integracja międzyprzedmiotowa, ocenianie kształtujące, kształcenie wyprzedzające,
metody i techniki - praca w parach, zadania w małych grupach, dyskusje, metoda projektu, wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych..
- Rozwijanie pracy zespołowej nauczycieli: – metody, techniki, np. praca zespołów zadaniowych, praca zespołów samokształceniowych, techniki typu: dyskusje w małych grupach, (world cafe, open space), action learning.
- Jakie korzyści wynosi uczeń dzięki wykształconej gotowości i umiejętności pracy zespołowej na III etapie kształcenia oraz w kolejnych etapach m.in.:
 - zaspokojenie potrzeby przynależności do grupy,
 - budowanie poczucia własnej wartości,
 - nauka współdziałania,
 - nauka przestrzegania norm społecznych,

- umiejętność przyjmowania i wydawania opinii,
 - umiejętność krytycznego myślenia,
 - doskonalenie samokontroli.
- Po czym poznajemy, czy szkoła kształtuje umiejętności pracy zespołowej i gotowości do współpracy.
 - Przykłady zastosowania wiedzy nt. pracy zespołowej uczniów w procesie diagnozy i planowania pracy szkoły w obszarach związanych z rozwojem kompetencji kluczowych uczniów.

Zasoby edukacyjne:

- Smółka P., *Kompetencje społeczne. Metody pomiaru i doskonalenia umiejętności interpersonalnych*, Oficyna Wolters Kluwer Polska Kraków, 2008.
- Kowalik-Olubińska M. *Interakcje społeczne jako kontekst rozwoju poznawczego dziecka* [w:] B. Grzeszkiewicz (red.), *Dziecko w kontekstach edukacyjnych*, Szczecin, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego 2010.
- Okońska-Walkowicz A., *Metoda projektów w kreowaniu społecznych i przedsiębiorczych postaw uczniów*, www.eakademiaprzyszlosci.pl/pub/files/Wystapienia/Metoda_projektow_w_kreowaniu_spoecznych_i_przedsiębiorczych_postaw_uczniow [online], [dostęp 14.06.2016].
- Szkoła współpracy [online], Ministerstwo Edukacji Narodowej Dostępny w Internecie [dostęp 14.06.2016] <http://szkolawspolpracy.pl/>
- Tołwińska-Królikowska E., Jurewicz A. *Poradnik dla nauczycieli – jak tworzyć szkołę współpracy*, [online], Fundacja Inicjatyw Oświatowych Dostępny w Internecie [data dostępu: 14.06.2016]; <http://szkolawspolpracy.pl/poradnik-nauczyciela/standard->

iv-modelu-organizacja-przestrzeni-wewnatrz-budynku-szkoly-i-wokol-niego-sprzyja-wspolpracy/jak-organizacja-przestrzeni-wplywa-na-wspolprace-dlaczego-to-jest-wazne/

- Brzezińska A.: *Nauczyciel jako organizator społecznego środowiska uczenia się* [w:] Filipiak E.: *Rozwijanie zdolności uczenia się*, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2008
- Sterna D.: *Uczę (się) w szkole*, Warszawa, Centrum Edukacji Obywatelskiej 2014
- Okońska-Walkowicz A., Plebańska M., Szaleniec H. (2009), O kompetencjach kluczowych, e-learningu i metodzie projektów, Warszawa, WSiP http://www.eakademiaprzyszlosci.pl/pub/files/Pliki_do_pobrania/O_kompetencjach_kluczowych_e-learningu_i_metodzie_projektow.pdf [online], [dostęp 14.06.2016].
- Mikina A., Zając B. Metoda projektów nie tylko w gimnazjum. Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów gimnazjum [online] Warszawa, Ośrodek Rozwoju Edukacji Dostępny w Internecie [dostęp 18.06.2016] www.bc.ore.edu.pl/Content/404/metoda_projektow_nie_tylo_w_gimnazjum.pdf
- Ludwikowska A. (red.): Projekty edukacyjne – praca z pojęciami kluczowymi [online]: Warszawa: Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2015 Dostęp w Internecie [18.06.2016] www.ceo.org.pl/sites/default/files/news-files/projekty_edukacyjne_ceo_internet.pdf
- Hernik K., Malinowska K. Jak skutecznie współpracować i komunikować się z rodzicami i społecznością lokalną [online] Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2015 Dostępny w Internecie [dostęp 19.06.16] <http://eduentuzjasci.pl/images/stories/publikacje/ibe-poradnik-wspolpraca-i-komunikacja-rodzice-spolecznosc-lokalna.pdf>

Zalecane metody i techniki pracy:

Metody podawcze: wykład, prezentacja

Metody warsztatowe śnieżna kula, tworzenie profilu szkoły, word cafe.

Moduł VII Kształtowanie postaw – kreatywność u uczniów na III etapie edukacyjnym

Cele operacyjne

Uczestnik/uczestniczka:

- Wyjaśnia znaczenie postawy kreatywnej w kontekście potrzeb rozwojowych dziecka na III etapie edukacyjnym
- Zna czynniki wpływające na kształtowanie kreatywności, w tym stanowiące bariery wśród uczniów III etapu edukacyjnego.
- Zna metody oraz techniki stymulowania kreatywności uczniów III etapu edukacyjnego
- Zna metody oraz techniki stymulowania kreatywności nauczycieli i wspiera w ich stosowaniu
- Wie po czym poznać potrzeby szkoły i nauczycieli w zakresie kształtowania postawy kreatywności nastolatków
- Wykorzystuje wiedzę na temat kształtowania kreatywności uczniów w procesie wspomaganiania szkół

Szczegółowe treści

- Definicje kreatywności, Wyznaczniki kreatywności i sposoby ich identyfikacji w kontekście aspektów rozwojowych dziecka na III etapie edukacyjnym
- Czynniki wpływające na kształtowanie kreatywności u dzieci w wieku wczesnego dorostania (m.in. program uwzględniający indywidualne potrzeby uczniów, metody i formy pracy na lekcji, rola podręczników i środków dydaktycznych stosowanych przez nauczyciela, sposoby monitorowania postępów uczniów)
- Bariery kreatywności i sposoby ich redukowania ze szczególnym uwzględnieniem:

- procesów rozwojowych uczniów na III etapie edukacyjnym (potrzeba przynależności do wybranych grup lub subkultur, potrzeba przywództwa, manifestowanie obojętności wobec nowych wyzwań)
 - specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów,
 - kultury mentalnej i organizacyjnej danej szkoły.
- Strategie, metody i techniki rozwijania postawy kreatywnej uczniów III etapu edukacyjnego
Strategie – kształcenie wyprzedzające, ocenianie kształtujące, nauczanie poprzez eksperymentowanie i doświadczanie
Metody i techniki – metoda projektu, debaty i dyskusje, metody ekspresji i impresji (film, zdjęcie, reportaż) , metody graficznego zapisu, wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych,
 - Codzienny trening twórczości – stosowanie metod twórczego myślenia podczas codziennych zajęć realizowanych w ramach poszczególnych przedmiotów: ćwiczenie zdolności autoprezentacji i improwizacji; zasada poszukiwania odpowiedzi; kastomizacja zastosowań;
 - Metody i techniki rozwijania postawy kreatywnej wśród: wychowawców, nauczycieli przedmiotów- wykorzystywanie synektyki, kreatywnego pisanie bądź rysowania, zasad dyskusji piramidowych,)
 - Jak przekonać do rozwijania kreatywności? Praktyczne korzyści kształtowania postawy kreatywnej dla ucznia, szkoły i społeczeństwa (sprawczość, motywacja autonomiczna, otwartość na zmiany, tolerancja do ponoszenia ryzyka poznawczego, elastyczność).
 - Po czym poznajemy, czy szkoła kształtuje postawę kreatywności wśród uczniów.
 - Przykłady zastosowania wiedzy nt. kreatywności uczniów w procesie diagnozy i planowania pracy szkoły w obszarach związanych z rozwojem kompetencji kluczowych uczniów

Zasoby edukacyjne:

- Boorstin D.J. (2002), *Twórcy. Geniusze wyobraźni w dziejach świata*, Wydawnictwo Książka i Wiedza, Warszawa.
- Chybicka A. (2006), *Psychologia twórczości grupowej. Jak moderować zespoły twórcze i zadaniowe*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków
- Popek S., red. (1988), *Aktywność twórcza dzieci i młodzieży*, WSiP, Warszawa.
- Nęcka E. (1995), *Proces twórczy i jego ograniczenia*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków
- Gardner H. (1998), *Niepospolite umysły*, Wydawnictwo CiS, Wydawnictwo W.A.B., Warszawa
- De Bono E. (1994), *Naucz swoje dziecko myśleć*, Wydawnictwo PRIMA, Warszawa.
- De Bono E. (1996), *Sześć kapeluszy czyli sześć sposobów myślenia*, Wydawnictwo MEDIUM, Warszawa.
- Góralski A. (1989), *Twórcze rozwiązywanie zadań*. Warszawa: PWN.
- Sajdak A. (2008), *Edukacja kreatywna*, Wydawnictwo WAM, Kraków
- Krzysztof. J. Szmidt, *Pedagogika twórczości*, Gdańsk, GWP, 2007
- Krzysztof. J. Szmidt, *Trening kreatywności*, Gliwice, Wydawnictwo Helion, 2013
- *Kreatywność nauczyciela - inspiracją rozwoju pasji i talentu uczniów* [online] Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka , Gdańsk 2012 Dostępne w Internecie [dostęp 19.06.16] : <http://pbw.gda.pl/wp-content/uploads/2013/09/exempli-gratia-1112012.pdf>

- Gmitrowicz D., Jędrzejczak J. (red) Od kreatywności do innowacyjności. Pakiet Edukacyjny Pozaformalnej Akademii Jakości Projektu Część 7 [online] Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, Warszawa Dostępny w Internecie [dostęp 19.06.16] <http://czytelnia.frse.org.pl/media/pajp-vii-kreatywnosc.pdf>

Zalecane formy i metody pracy:

Metody podawcze: wykład, prezentacja multimedialna,

Metody warsztatowe: analiza przypadku, dyskusja, burza mózgów, metaplan, tribondy, analogie twórcze, metoda kruszenia, strategie myślenia twórczego (np. zarodka), transformacje (znanych myśli, frazeologizmów, słów, pojęć), skale obserwacyjne, profile szkoły, dyferencjał semantyczny, skale samoopisowe, eksperymenty)

Moduł VIII – Kształtowanie postaw – innowacyjność u uczniów na III etapie edukacyjnym

Cele operacyjne

Uczestnik:

- Wyjaśnia znaczenie postawy innowacyjnej w kontekście potrzeb rozwojowych dziecka na III etapie edukacyjnym
- Zna czynniki wpływające na kształtowanie postawy innowacyjności, w tym stanowiące bariery rozwoju tej postawy wśród uczniów III etapu edukacyjnego
- Zna strategie, metody oraz techniki kształtowania innowacyjności uczniów III etapu edukacyjnego
- Zna metody oraz techniki stymulowania innowacyjności nauczycieli i wspiera w ich stosowaniu

- Wie po czym poznać potrzeby szkoły i nauczycieli w zakresie kształtowania postawy innowacyjności dzieci w wieku wczesnego dorastania
- Wykorzystuje wiedzę na temat kształtowania innowacyjności uczniów w procesie wspomaganie szkół.

Szczegółowe treści

- Czym jest innowacyjność. Wyznaczniki i sposoby ich identyfikacji w kontekście potrzeb rozwojowych dziecka na III etapie edukacyjnym
- Bariery innowacyjności i sposoby ich redukcji ze szczególnym uwzględnieniem:
 - procesów rozwojowych uczniów na II etapie edukacyjnym (ocena i skupienie na błędach, rywalizacja).
 - specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów,
 - kultury mentalnej i organizacyjnej danej szkoły.
- Strategie, metody i techniki rozwijania postawy innowacyjności uczniów III etapu edukacyjnego
Strategie - uczenie przez doświadczenia i eksperymentowania, ocenianie kształtujące, wzajemne uczenie
Metody i techniki – metoda projektu, dyskusja piramidowa, drzewko ambitnego celu, technologie informacyjno-komunikacyjne, wirtualne spacery edukacyjne, gry dydaktyczne.
- Metody i techniki rozwijania postaw innowacyjności nauczycieli: wychowawców, nauczycieli przedmiotów(planowanie pracy z uczniami z wykorzystaniem metody projektu, metoda odwróconego celu, wykorzystanie narzędzi coachingowych np. siatka pytań bądź pytania kartezyjskie, spacer edukacyjny).

- Jak przekonać do rozwijania innowacyjności? Praktyczne korzyści kształtowania postawy kreatywnej dla ucznia, szkoły i społeczeństwa (orientacja celowa, tolerancja ryzyka poznawczego, odpowiedzialność, sprawczość, wzrost innowacyjności gospodarki, innowacje społeczne ułatwiające codzienne życie).
- Po czym poznajemy, czy szkoła kształtuje postawę kreatywności wśród uczniów.
- Przykłady zastosowania wiedzy nt. kreatywności uczniów w procesie diagnozy i planowania pracy szkoły w obszarach związanych z rozwojem kompetencji kluczowych uczniów.

Zasoby edukacyjne:

- Wspieranie postaw proinnowacyjnych poprzez wzmacnianie kreatywności jednostki, Rafał Drozdowski, Anna Zakrzewska, Katarzyna Puchalska, Michał Morchat, Dorota Mroczkowska [online]. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2010 [dostęp 14.06.2016]. Dostęp w Internecie: www.e-msp.pl/files/74/81/380/9721.pdf
- „Kompetencje przyszłości. Jakich postaw i umiejętności potrzebujemy”, wydawnictwo Kongresu Obywatelskiego, „Wolność i Solidarność” nr 68, [online] www.kongresobywatelski.pl/wp-content/uploads/2016/04/WiS-68.pdf, [dostęp 26.09.2016]
- Durczak K. Mintaj J. Poradnictwo zawodowe w gimnazjum [online] Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej. Warszawa 2013, Dostępny w Internecie [Dostęp 19.06.16] www.euroguidance.pl/download.php?plik=poradnictwo-zawodowe-w-gimnazjum.pdf
- Mintaj J Od aktora do autora [online] Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej. Warszawa 2013, Dostępny w Internecie [Dostęp 19.06.16] www.euroguidance.pl/download.php?plik=od-aktora-do-autora.pdf

Zalecane metody i techniki pracy:

Metody warsztatowe: praca zespołowa, praca w małych grupach, JIGSAW, techniki partycypacyjne, śnieżna kula

Moduł IX. Wspomaganie pracy szkoły w zakresie wychowania i kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- Zna cele i wyzwania związane z organizacją wspomagania w szkole.
- Rozumie pojęcie zmiany i zna czynniki warunkujące wprowadzanie zmiany i wykorzystuje je w procesie wspomagania szkół.
- Wspiera szkołę w przeprowadzeniu diagnozy jej pracy w zakresie wychowania i kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej uczniów
- Zna metody i narzędzia służące pogłębionej diagnozie i dostosowuje je do obszarów związanych z wychowaniem i kształtowaniem postaw uczniów
- Wyznacza cele i generuje propozycje rozwiązań, które służą wychowaniu i kształtowaniu postaw innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej uczniów
- Monitoruje i ocenia działania wspierające nauczycieli w zakresie wychowania i kształtowania postaw, w tym projektuje i wykorzystuje narzędzia ewaluacyjne służące ocenie działań
- Współpracuje z nauczycielami oraz dyrektorem szkoły przy tworzeniu i realizacji planu wspomagania
- Wie, jakie są typowe reakcje ludzi wobec zmiany oraz zna strategie radzenia sobie z nimi.

- Rozumie rolę i zadania osoby wspomagającej szkołę w rozwoju.
- Rozumie rolę i zadania osoby wspomagające szkołę w rozwoju.

Szczegółowe treści:

- Zmiana jako element rozwoju szkoły. Czym jest zmiana? Typowe reakcje wobec zmiany i sposoby radzenia sobie z nimi.
- Diagnoza pracy szkoły w obszarze kształtowania postaw innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej (etapy diagnozy, źródła informacji, metody i narzędzia)
- Planowanie działań szkoły na rzecz rozwijania postaw innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej (zasady określania celów, metody planowania)
- Realizacja działań szkoły, których celem jest rozwijanie postaw innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej (formy doskonalenia nauczycieli, metody wspierania nauczycieli)
- Wdrażanie innowacji pedagogicznych w szkole:
 - formalne – zgodne z zapisami prawa,
 - nieformalne - działania inicjowane i realizowane przez nauczycieli, uczniów, rodziców.
 - współpraca rodziców-uczniów-nauczycieli w podejmowaniu innowacji w szkole
- Podsumowanie działań realizowanych w szkołach, których celem jest rozwijanie postaw innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej (metody i narzędzia ewaluacji)
- Rola i zadania osoby wspomagającej pracę szkoły w rozwoju postaw innowacyjności, kreatywności i pracy zespołowej.

Zasoby edukacyjne:

- Kotter J.: *Gdy góra lodowa topnieje*, Helion, Warszawa 2008

- Informacje dotyczące zasad prowadzenia wspomaganie szkół wraz z materiałami szkoleniowymi:
www.ore.edu.pl/wspomaganie-pracy-szkol-i-przedszkoli [dostęp 16.09.2016]
- Bridges, W. (2008). Zarządzanie zmianami. Jak maksymalnie skorzystać na procesach przejściowych. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Szlęk A. (red.) Pakiet edukacyjny Pozaformalnej Akademii Jakości Projektu Część 5. Analiza potrzeb Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji [online], [dostęp 10.09.2016]. Dostępny w Internecie: http://erasmusplus.org.pl/wp-content/uploads/2014/02/pajp_v_analiza_potrzeb.pdf
- Kordziński.J Nauczyciel – trener - coach
- Clutterbuck D., „Coaching zespołowy” Rebis
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 sierpnia 2011r. (Dz. U. z 2011r., Nr 176, poz. 1051) w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki

Zalecane metody i techniki pracy:

Metody podawcze: wykład, prezentacja multimedialna,

Metody warsztatowe: symulacje, odgrywanie scenek, praca w małych grupach- zespołowe projektowanie rozwiązań

Moduł X Planowanie rozwoju zawodowego uczestników szkolenia w zakresie wspomaganie szkół

Cele operacyjne

Uczestnik szkolenia:

- wie, jakie kompetencje powinna mieć osoba odpowiedzialna za wspomaganie szkół,

- określa swoje mocne strony, które wykorzysta wspomagając szkoły,
- identyfikuje swoje deficyty, które utrudnią prowadzenie wspomagani szkół, wyznacza kierunek rozwoju zawodowego i przygotowuje plan działania.

Treści szczegółowe:

- Kompetencje potrzebne do prowadzenia procesu wspomagania na czterech etapach:
 - pomoc w diagnozowaniu potrzeb szkoły;
 - ustalenie sposobów działania prowadzących do zaspokojenia potrzeb szkoły;
 - zaplanowanie form wspomagania i ich realizację;
 - ocenę przebiegu i efektów
- Analiza własnych zasobów i ograniczeń, które mają wpływ na realizację wspomagania:
 - stosunek do wspomagania jako zadania (relacja ja-zadanie)
 - stosunek do innych osób zaangażowanych w proces wspomagania (relacja ja-inni)
 - postrzeganie siebie jako osoby wspomagającej (relacja ja-ja)
- Zasoby zewnętrzne jako wsparcie dla osoby prowadzącej proces wspomaganie;
- Indywidualne cele rozwojowe oraz cele rozwojowe własnej instytucji.
- Plan rozwoju własnego w kontekście zadań stojących przed osobą prowadzącą wspomaganie szkół/przedszkoli.

Zasoby edukacyjne:

- Boydell T., Leary M., (2006). Identyfikacja potrzeb szkoleniowych. Kraków: Wolters Kluwer

- Profil kompetencyjny osoby odpowiedzialnej za wspomaganie szkoły (str. 13-17) w: Hajdukiewicz M. (red) Jak wspomagać pracę szkoły? Poradnik dla pracowników instytucji systemu wspomagania. Zeszyt 1. Założenia nowego systemu doskonalenia nauczycieli [online] Ośrodek Rozwoju Edukacji Dostępny w Internecie [16.09.16]
<http://www.ore.edu.pl/component/phocadownload/category/136-poradnik-metodyczny?download=3318:jak-wspomagac-prace-szkoly-poradnik-dla-pracownikow-instytucji-systemu-wspomagania-zeszyt-1-zalozenia-nowego-systemu-doskonalenia-nauczycieli>
- Materiały szkoleniowe – Letnia Akademia SORE [online] Ośrodek Rozwoju Edukacji Dostępny w Internecie [16.09.16]
<http://doskonaleniewsieci.pl/Upload/Artykuly/SORE%20-%20Wsparcie/las.zip>
- Materiały szkoleniowe – Zimowa Akademia SORE [online] Ośrodek Rozwoju Edukacji Dostępny w Internecie [16.09.16]
<https://doskonaleniewsieci.pl/Upload/Artykuly/zaspa/Zalaczniki.zip>

Zalecane formy i metody pracy:

Metody warsztatowe - praca zespołowa, praca indywidualna (refleksja, autodiagnoza, planowanie), koło diagnostyczne, plan osobistego rozwoju.